

FERDINAND HAUPTMANN (1919—1987)

U Grazu je 27. X. 1987. umro Ferdinand Hauptmann, redoviti profesor povijesti Gradačkog sveučilišta i predstojnik Odjela za povijest jugoistočne Evrope Instituta za povijest Sveučilišta u Grazu. Time su pretrpjele gubitak historiografije Bosne i Hercegovine, Austrije i Hrvatske.

F. Hauptmann je rođen 11. V. 1919. u Fürstenfeldu, Štajerska, u Austriji. Kad je 1926. njegov otac Ljudmil prešao kao redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Ljubljani na Filozofski fakultet u Zagrebu na Katedru za opću povijest, prekida i F. Hauptmann započeto školovanje u Ljubljani i nastavlja polaziti škole u Zagrebu gdje 1937. završava klasičnu gimnaziju a 1941. studij povijesti. Od 1942. do prve polovine 1945. specijalizira arhivistiku u Štajerskom državnom arhivu u Grazu i u Državnom dvorskom i kućnom arhivu u Beču te na Gradačkom sveučilištu polazi tri tzv. dekanatska semestra arhivistike. Tezom *Austro-Ugarska i Srbija poslije Berlinskog kongresa 1878—1881.* postiže doktorat na Sveučilištu u Grazu. Na podlozi odabrane teme kasnije objelodanjuje dva rada: *Österreich-Ungarns Werben um Serbien 1878—1881, Mitteilungen des österreichischen Staatsarchives*, 5, 1952, i *Politika Austro-Ugarske, Trojecarski savez i Tajna konvencija sa Srbijom godine 1881, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine (dalje Godišnjak DI BiH)*, 1957. Još kao student započinje, na poticaj svojeg oca, urednika struke opće povijesti u Hrvatskoj enciklopediji, suradnju u njoj manjim člancima u prva tri sveska, tj. do odlaska u Graz.

U lipnju 1945. vraća se u Zagreb, postaje asistent pripravnik Konzervatorskog zavoda u Zagrebu te sve do početka kolovoza 1946. djeluje u cijeloj Istri od Trsta do Pule i Rijeke — propješačivši je, kako sam kaže, uzduž i poprijeko — na prikupljanju razvučene arhivske građe, koja kasnije postaje temelj za obnavljanje djelovanja Državnog arhiva u Rijeci (poslije Historijski arhiv u Rijeci) kao i arhiva s prvobitno predviđenim sjedištem u Puli, ali kasnije ipak osnovanog u Pazinu. Rezultat tog rada je, osim sudjelovanja (uz prof. Perca) u postavljanju Izložbe o slavenskoj pripadnosti Istre u jesen 1945. u Pazinu, i pregled povijesti Rijeke, *Rijeka od rimske Tarsatike do hrvatsko-ugarske nagodbe*, Zagreb 1951, i u nešto kraćoj verziji, *Pregled povijesti Rijeke do Bachova apsolutizma*, Rijeka zbornik, Zagreb 1953. Početkom kolovoza 1946. prelazi na rad u Državni arhiv Hrvatske (poslije Arhiv Hrvatske) gdje ostaje do 1953. Član je komisije za razgraničenje s Italijom 1946, a poslije član i v. d. šefa delegacije za restituciju kulturno-historijskih predmeta iz Mađarske. Ujedno radi na sastavljanju jugoslavenskih restitucijskih zahtjeva s obzirom na arhivsku građu spram Mađarske.

God. 1953. odlazi na Filozofski fakultet u Sarajevo kao docent za opću povijest novog vijeka, odakle već u rangu redovitog profesora 1970. prelazi na Sveučilište u Grazu kao redoviti profesor za povijest jugoistočne Evrope, a ubrzo postaje i predstojnik Odjela za povijest jugoistočne Evrope Instituta za povijest Sveučilišta u Grazu. Bio je član Komisije za povijest Štajerske i član Austrijske akademije.

Hauptmannov rad moguće je grupirati u nekoliko cjelina: uže stručno arhivsko djelovanje; objelodanjivanje građe; proučavanje široko shvaćene gospodarske povijesti Bosne i Hercegovine od sredine XIX. st. napose za austrijske vladavine 1878. pa do kraja prvog svjetskog rata (nerijetko zalazi u političku i kulturnu povijest tog razdoblja povijesti Bosne i Hercegovine); 1848. u Hrvatskoj u okviru Habs-

burške Monarhije i djelovanje bana Jelačića u prekretnoj 1848. hrvatske i evropske povijesti.

Uz već spomenuto djelovanje u arhivistici, sliku njegova rada u toj disciplini dopunjuje kasniji djelatni prinos u komisiji za restituciju arhivske građe iz mađarskih arhiva, kamo je naša građa dospjela uglavnom 1885. za banovanja Dragutina grofa Khuena-Hédervárya. Vraćanje većeg dijela otuđenih arhivskih fondova 1960. — plod gotovo četrdesetljetnih napora — nemala je zasluga i F. Hauptmanna. O tome je opširno i iscrpno izvjestio u članku *Jugoslavensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati*, Glasnik Arhiva i Društva arhivista Bosne i Hercegovine (dalje Glasnik ADA BiH), Među radovima vezanim uz Hauptmannovo djelovanje u arhivima ističu se: *Austrijski konzulat u Travniku* (struktura i poslovanje), Glasnik ADA BiH, 1962, urađen na temelju arhivskog fonda koji se nalazi u Beču; zbirka izvora koju je sabrao te popratio instruktivnim uvodom, *Borba Muslimana Bosne i Hercegovine za vjersku i vakufsko-mearijsku autonomiju*, Sarajevo 1967. Zajedno s A. Praschom objelodanio je i *Dr. Ludwig Thallóczy — Tagebücher*, 1, Graz 1981, također od nemala interesa za južnoslavensku povijest. Toj se grupi može priključiti i prilog *Pokušaj osnivanja zemaljskog arhiva za Bosnu i Hercegovinu pred prvi svjetski rat*, Glasnik ADA BiH, 1968—69.

Drugoj grupi radova vezanoj uz 1848. i Jelačićevo djelovanje 1848. pripada objelodanjivanje građe s uvodom, *Korespondencija grofa Alberta Nugenta iz god. 1848*, Arhivist 1951, zatim *Das Programm des Banus Jellačić zum Umbau Österreiches im Jahre 1848*, Bericht über vierten österreichischen Historikertag in Klagenfurt (...), 1957; *Jelačić's Kriegszug nach Ungarn 1848*, I, Zur Kunde Südosteuropas II/1, Graz 1972; *Gedanken über Staat und Revolution. Das Tagebuch des Grafen Ferdinand Egger aus dem Jahre 1848*, Graz 1976.

Na temelju serije radova — od kojih će važniji biti ovdje spomenuti — izradio je za potrebe Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, točnije za njezinu pripremanu Istoriju Bosne i Hercegovine, za četvrtu knjigu, sintetsko djelo o gospodarskoj povijesti Bosne i Hercegovine za austrijske vladavine 1878—1918. Tekst je prvobitno napisan na hrvatskom a zatim je objelodanjen na njemačkom, *Die österreichisch-ungarische Herrschaft in Bosnien und der Hercegovina 1878—1918, Wirtschaftspolitik und Wirtschaftsentwicklung*, Graz 1983. U podlozi toj sintezi nalaze se rezultati vlastita arhivskog istraživanja neobjavljene arhivske građe iz arhiva u Bosni i Hercegovini i Austriji, objavljeni statistički i drugi srodni materijali, kao i rezultati kako njemačke historiografije tako i povjesničara iz Bosne i Hercegovine.

Tijekom gotovo četvrt stoljeća nanizao je impozantan broj radova iz spomenute bosansko-hercegovačke problematike, u kojima je rješavao pojedine aspekte iz ove teme. Među ostalim to su: *Borba za bosansko željezo pred Prvi svjetski rat*, Godišnjak DI BiH 1959; *Djelokrug austrougarskog Zajedničkog ministarstva financija*, Glasnik ADA BiH 1963; *Financiranje bosansko-hercegovačkog željezničkog programa iz godine 1913*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1963; *Pregled tržišnih cijena nekih artikala u Bosni 1852—1862*, Glasnik ADA BiH 1967; *Bosanskohercegovački aga u procijepu između privredne aktivnosti i rentijerstva na početku XX st.*, Godišnjak DI BiH 1960—67; *Memorandum šefa Financijskog odjeljenja bosansko-hercegovačke Zemaljske vlade Plenkerera o financijskoj problematici Bosne i Hercegovine u prvim godinama austrougarske okupacije*, Glasnik ADA BiH 1968—69; *Andrássyjeva politička baština i bosanska politika Austro-Ugarske nakon okupacije*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1970—71; *Bosanske financije i Kállayeva industrijska politika*, Glasnik ADA BiH 1972—73. U Sklopu teme gospodarske povijesti nije mogao izbjeći ulaznje u političku povijest pa tako nastaje rad *Kombinacije oko državnopravnog položaja Bosne i Hercegovine na početku prvog svjetskog rata*, Godišnjak DI BiH 1960. Pažnju mu povremeno zaokupljaju teme

koje s gospodarskom poviješću Bosne i Hercegovine 1878—1918. naoko nemaju veze, ali čine širi kontekst proučavane teme kao što su *Uloga Zajedničkog ministarstva financija u formiranju austro-ugarske politike prema Albaniji uoči kretske krize*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1966—67; *General Rodić i politika austrijske vlade u krivošijskom ustanku 1869—70*, Godišnjak DI BiH 1962, ili pak *Internacija hercegovačkog ustaničkog vojvode Miće Ljubibratića u Grazu (Gracu) god. 1876/77*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 1978.

Četvrtu grupu, koja je također poduže zanimala Hauptmanna, čini široki kontekst 1848. u Hrvatskoj s posebnim zanimanjem za djelovanje bana Jelačića, napose njegovo vojno djelovanje u ratu s Mađarima te godine. Među radovima o toj temi izdvajaju se *Banus Jellačić und Feldmarschall Fürst Windisch-Grätz*, Südost-Forschungen 1956, i *Erzherzog Johann als Vermittler zwischen Kroatien und Ungarn im Jahre 1848*, Zur Kunde Südosteuropas II/1, Graz 1972. Zaokruženu sliku ratovanja Jelačića s Mađarima u jesen 1848. izradio je temeljem objelodanjene i neobjavljene arhivske građe u radu *Jelačić's Kriegszug nach Ungarn 1848*, I, u naprijed spomenutoj seriji II/5, Graz 1975.

Hauptmannove radove obilježava utemeljenost na arhivskoj građi te postepenost u rješavanju pojedinih pitanja i građenju elemenata kao nosivih dijelova spram zaokruženih cjelovitih obradba pojedinih tema.

Samo se po sebi nametnulo da će Hauptmann, kao povjesničar jugoistočne Evrope, iako Štajerska nije bila od početka sudionik međunarodnih kulturno-povijesnih simpozija Mogersdorf, privesti tu pokrajinu u krug organizatora i aktivnih sudionika tog simpozija koji su se održali 1980. i 1982. u Grazu. Simpozij Mogersdorf održava se naizmjenično u Austriji, Sloveniji, Mađarskoj i Hrvatskoj od 1969. Za svoj djelatan prinos organizaciji i aktivno sudjelovanje u radu Simpozija Hauptmann je odlikovan od Zemaljske vlade Štajerske kao i od strane Austrije i SFR Jugoslavije.

Mladen Švab

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

HISTORIJSKI ZBORNİK GOD. XL (1) str. 1—470, Zagreb 1987.

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUS, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 5000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1988.